

Kiss Benedek

Élettöredékek

Apám látogatásai, nyaraltatásai

Úgy emlékszem, apám öt-hét éves korom körül, a negyvenes-ötvenes évek fordulója körül kezdett hozzánk járni Akasztóra, bennünket látogatni. Volt már motorbiciklije, s azzal jött, még hozzá a szemközti szomszédunkhoz, Turu András bácsiékhoz.

Gyakran jártam át hozzájuk én is, nagyon szerettem őket, s ők is engem. Bandi bácsi magas, csontos ember volt, s mindig volt lova. Egy. Azzal művelte gazdaságát (leginkább a szőlőt, mert a csengődi határban jó darab szőlője volt, még hozzá olaszrizling, ami akkor még nálunk ritkaságszámba ment, s nagyon büszke volt rá). Kicsit lócsiszárkodott is, mert szinte évente más lova volt – megvett egy szemrevalót, de lestrapáltat a vásárban olcsón, s följavította, kigömbölyítette (értett hozzá), s jó áron eladta, majd újból vett egy gebét, s azzal ugyanaz történt. Felesége, Juliska néni nagy szelet zsiros kenyereket adott, majd letört a kezem alatta, s szép dalokat énekelt nekem, később tudtam meg, hogy zömmel erdélyi dalok voltak, vagyis valószínű, hogy Erdélyből került hozzánk, amit a neve is megerősít: Országh Juliannának hívták, s ilyen név az egész nagyfaluban nem volt több. Bandi bácsi persze már kiskoromban lóra ültetett, s ő meg citerázni és (kicsit) hegedülni is tudott, s gyakran, később is hallgattam színes muzsikáját. Aztán meg később nagymama hozzájuk küldött át kukoricát darálni, mert modern darológjuk is volt.

Én öt-hat éves lehettem, amikortól emlékszem apámra. Addig természetesen fogtam föl a dolgot, hogy csak anyám van, olyan volt számomra szinte, mint egy természeti törvény. Persze otthon hallottam eleget róla (általában rosszat), de mivel testi valójában nem volt köztünk, egészen addig, míg látogatni nem kezdett bennünket, furcsán viszonyultam hozzá. Mikor megérkezett Bandi bácsiékhoz, átküldött értünk, s erről vannak róla az első emlékeim. De legélesebben mégsem erre, hanem egy különös találkozásunkra emlékszem. Akkor vonattal jött Csengődre, ami hat kilométerre volt tőlünk, s az volt a legközelebbi vasútállomás hozzánk. Odakéretett bennünket egy vasárnap, s mi át is gyalogoltunk az öcsémmel. Mire az állomásra értünk, a vonat már elment, s apánk is sehol. Úgy látszik, elkerültük egymást, gondoltam, s ha már így van, azt ajánlottam, menjünk be a templomba, most van éppen a szentmise, amit Akasztón el kellett

mulasztanunk. Így is lett. A szertartás már ment, ahogy beóvakodtunk, s hátul, a hajó jobb oldalán, ahol többen álltak, mi is megálltunk. Már jó ideje bent voltunk, mikor a mellettünk álló férfi oldalra nézett, s felismert bennünket. Ő volt az apánk. Nagyon meghatódott ezen a véletlen, mert teljesen véletlen volt, hogy ott álltunk meg mellette. Mise után egy munkásához mentünk, ahol vártak már minket. Jó idő volt, kihozták az asztalt az udvarra, s aköré ültünk. Apámék boroztak, mi meg öcsémmel sok süteményt ettünk. Aztán kikísértük apánkat az állomásra, s mi, ahogy jöttünk, hazaporoszkáltunk. Mikor anyánk megtudta kalandunkat, azt mondta, ez az Isten keze volt, mert imádkozott is értünk, hogy találkozásunk jó véget érjen.

Aztán később, talán ugyanabban az évben, apám nyaralni vitt bennünket Kiskunmajsára, aminek a környékén akkor dolgozott. Egy szép polgári házban volt a szállása, egy Etuska néni nevű, idősebb, özvegy tanítónőnél. A házhoz nagy kert is tartozott, egyik fele teli virággal, olyanfélékkel, amiket otthon nem láttam. Állandóan zümmögtek fölöttük a méhek, mert a kert végiben méhes volt, több kaptárral – apám méhese, aki akkor éppen méhészkedett is. A kertszomszédban hozzánk hasonló korú gyerekek voltak, akikkel együtt játszottunk, csintalankodtunk. Meg Etelka néninél volt (szintén nyaralni) egy kislány is. Emlékszem, a kertben szép nagy tőkleveleket vágunk, s tőkudát csináltunk, avval vertük fel a délután csendjét.

És akkor „dolgoztam” először: vásár közelgett, s a nagyobbik szomszéd fiúval (az ő ötlete volt) elhatároztuk, hogy elkéredzkedünk otthonról, s kimegyünk füles kannából vizet árulni a szomjazóknak. Több fagyalatra valót is megkerestem, mert alkalmanként a cukrászdába is elengedett Etuska néni – Majsán olyan is volt. De, legnagyobb kalandom, ami rosszul sült el, nem ez volt.

Az udvaron ki volt alakítva egy dagonyázóhely sárral, vízzel egy hatalmas disznónak. Naphosszat abban heverészett. Egy alkalommal, amikor a kislány is ott volt, az a vad ötletem támadt, hogy átugrok a kövér disznó fölé. Persze, ahogy otthon is, anyánk varrta kis napozókban vagy klottgatyákban jártunk, így nem is tűnt nagy dolognak. Mint a futók a rajtnál, nekihelyezkedtem, nekifutottam, ugrottam – és placcs, bele a sárba. A disznó ugyanis fölugrott, és a hátáról a dagonyába estem. Etuska néni nagyon haragudott, ahogy újra elfogadható gyerekformát mosdatott belőlem. De eztán jött a neheze. Hétvége volt, mikor apánk haza szokott jönni, s persze, megtudta csúfságomat. Kivitt a dagonya mellé, le kellett hajolnom, s egy erre a célra alkalmazott tengeri nádvevővel jól elfenekelt. Én minden suhintásnál fölugrottam persze, de újból csak le kellett hajolnom. De más malacság is esett. Apám vett egy választási korú kismalacot, hogy jó, friss pecsenye legyen belőle. Nagyon jól derültem, mikor leszúrták, mert apám a borotvájával – a malacot jól beszappanozva – tisztította meg a szőrtől. Ez idő tájt lehetett, amikor anyánk rászánta magát, hogy meglátogat bennünket. Együtt voltunk kint az állomáson a vonatot várni, s mikor végre bejött, s láttam anyámat leszállni egy hátsó kocsiból, apám megmarkolta a kezem, s elkezdett húzni hazafelé, mondván: nem jött meg édesanyád! Hiába mondtam, hogy én láttam. Persze, hogy látta ő is, de nem akarta, hogy anyám tudja, hogy kimentünk elé. Ilyen volt, ilyen gyermeketeg trükköket is kitalált, pedig akkor még bízott benne,

hogy anyám végül is visszamegy hozzá, hiszen készen van a szép új diósi ház is. Sőt, örökölt mellette előző feleségétől – anyám második felesége volt – egy másfél holdas területet is, amit beültetett frissen őszibarackfákkal. Előkészített mindent, hogy anyámmal végül odamenjünk, de anyánk annyira félt, szinte rettegett tőle, hogy ez nem sikerülhetett.

Egyébként rossz vége lett számunkra ennek a nyaralásnak. Mikor már lejárt az időnk, és készülődtünk haza, apánk egy kegyetlen csínyet eszelt ki számunkra, amit máig sem tudok ép ésszel megmagyarázni. Odaállított bennünket a kaptárok mellé, s fölzavarta a méheket, hogy minél több csípést kapjunk. Ugyanis azt mondta: a méhcsípés gyógyír, nagyon egészséges. S míg minket összevissza csipkedtek a méhek, ő föltette a fejére a rostélyt. Talán a stressztől van, hogy nem emlékszem, hogyan is értünk haza. Az a kép tiszta csak, ahogy este, éppen vacsorázott a család, belépünk az ajtó firhangján, s megállunk, mint a szerencsétlenek. Anyámék is csak döbbsen ülnek, s végül öcsém, aki akkor még selypegve beszélt, azt mondta: Ha nagy lesek, agyonsúrom apámat! Ez a mondat végigkísérte életünket.

Nem sokkal azután, ahogy a sebek beforradtak, talán vagy két év múlva, apámat a Dunántúlra helyezték, s Pusztaszabolcson ütötte fel ideiglenes tanyáját. Eljött értem, ezúttal motorral, és természetesen Turu Bandi bácsiékhoz, s anyám fölkészített, hogy megyek vele Pusztaszabolcra. Úgy emlékszem, a tankon ültem, a csomagtartón csomag volt. Dunaföldvárnál, ahogy elértük a Kis-Dunát, megálltunk pihenni. Ez éles kép – akkor láttam először a Dunát. Majd megérkeztünk szállásadó nőjéhez, akik gazdag família voltak, emeletes házuk volt. Nagy, gumikerekű kocsijuk volt, két hatalmas muraközi ló hozzá. Egy alkalommal, emlékszem, Ercsibe mentek a cukorgyárba, s elvittek engem is. Nagyon hangulatos, bár egyben nagyon meleg út is volt. Akkor volt a cséplés ideje, úgy volt beállítva a gép, hogy a magot egy szerkezeten belül egyből a tágas magtárba köpte, nem volt zsákolás. Én beóvakodtam, s mivel már több mint félig volt a magtár, belemásztam a gabonába. Nagy volt a por, szállt a pelyva, de én nagyon jól éreztem magam a hűvös búzahalomban. Aztán majdnem baj lett. Annyira beledolgoztam magam a búzába, hogy éreztem, süllyedek. Alig tudtam kimászni belőle. Nagyon megijedtem, háziasszonyoméék persze mit sem tudtak róla. (Akasztón is volt hasonló: ott meg az akkor éppen „Futurának” nevezett nagy teremben, ami később egyik legfőbb kocsijuk volt Akasztónak, a község rozsterményét gyűjtötték össze – nyilván ez volt a nevezetes padlássöprések ideje. Oda többen is bemerészkedtünk, gyerekek, s mivel a rozs teli volt úgynevezett „anyarozsal”, amit a MÉH-ben el lehetett adni, szorgalmasan gyűjtögettük – szedegettük. Én előtte már jártam a határt, kerestem a rozstáblákat, s az aratás előtti kalászokból gyűjtöttem az anyarozsot. Ez fertőzött szem volt, nagy, kiálló fekete szem, s néhol permetezték is a táblát, hogy minél több ilyen szemet nyerjenek, mert az idő tájt azt mondták, ez fontos gyógyszeranyag. Tobzódva szedtem az ilyen táblákban, s anyám is nagyon örült, hogy „kerestem egy kis pénzt”

Végül is ez a nyaralás egy nagy csalódással végződött. Mozija is volt a községnek, s egy alkalommal láttam kiplakátozva a műsort, hogy a Demokratikus Németország című filmet adják. Nem hagyott nyugodni a dolog: demokratikus – ez biztos valami izgalmas, jó háborús film lesz. Addig-addig, pénzt könyörög-

tem rá, hogy megnézhessem. Akkor jártam moziban először, s nagyon fel voltam ajzva. Vártam a kalandokat. És végül mit kellett látnom?! Felvonuló emberek, főleg fiatalok, tornadresszben, egy csomó tornamutatvány, gyárok és melósok, és sok egyéb, ilyen unalmas hülyeség. Hát ezt jelenti, hogy „demokratikus”? Még a vége előtt nagy csalódással jöttem ki a moziteremből.

Talán 1953 lehetett, vagyis tízéves koromban látta jónak apám, hogy bemutasson bennünket Nyírparasznyán nagyapáméknak és a kiterjedt rokonságnak. Na, nyelvi érdekességekben itt sem volt hiány. Apám legkisebb húga, Veronka néném vitt le bennünket, aki egyetlenként Pesten, Erzsébeten lakott, és munkásnő volt a Fegyvergyárban. No, aztán hallgattuk! A ló lau volt, a jó jau, s így a jó ló: jau lau. De az egész faluban akkor egyetlen ló sem akadt, csak tehen, azaz tehen. A szekert is tehen húzta. S a tehen itt nem istállóban, hanem ólban lakott, a bab paszuly volt, a kukorica tengeri, a krumpli kolompír. A kátyú szót meg nem ismerték, – jót nevettek, ha azt mondtam, a szekér kátyúba ment. Mátészalkáig vitt a vonat, onnan egy kordéval mentünk a hat kilométerre lévő faluig, Nyírparasznyáig. (Hol volt akkor még buszközlekedés?!)

Nagyapám már idős volt, nem dolgozott. Nagy, tagbaszakadt ember volt, meghajolva, bottal járt. Kezet kellett csókolni neki, mint ahogy felnőtt gyerekei is tették. Az első világháborúban az orosz fronton huszárként harcolt, s úgy vitézkedett, hogy valóban vitézi kitüntetést kapott. Ez a háború után komoly földadománnyal járt, s a falu széléről beköltözött a templommal szemközti nagy házba. A szemközti nagy telket is megvette, ott meg apám legnagyobb öccse, Imre bátyám építkezett. Mindkét ház nagy kerttel futott ki a szemközti utcáig.

Nagyapám csizmadiamesterséget tanult, de mint otthon suszter nagyapám, ő sem dolgozott a szakmájában. Apámat a kapott vitézi járandóságból taníttatta, azt szerette volna, ha pap lesz. Még hozzá görög katolikus, mert Nyírparasznya is, mint az egész környék, görög katolikus volt. A Kiss család meg ugyanúgy bigott vallásos volt, amint anyám a római katolikus hitben Akasztón. Bennem nem okozott zavart, hogy mind az egyik, mind a másik hitet gyakoroljam, sőt, mindkét fél templomában ministráltam is. Nagyapámnak hét gyereke született (két anyától), s a földjeit fölosztotta köztük már akkor, mikor én megismertem. Két első fia korán meghalt, így apám volt a legnagyobb fiú, s utána következett Imre bátyám, aki a szomszéd házból a legtöbbet segítette nekik, mert aranyos mostohanagyanyám, Paszternák Veronika is élt még, sőt fáradhatatlanul istápolta a családot. (Az én édes nagyanyám, a hodászi születésű Zékány Eszter volt.) Apám, mielőtt felavatták volna, megszökött a papneveldeből, s Pestre került az Útépítő és Útfenntartó Vállalathoz, különbözőzeti vizsgákat tett és útmesteri minősítést szerzett.

Én Imre bátyámékhöz kerültem, öcsém Erzsike nénémhez, hogy ne legyen senkinek nagy teher kettőnk nyaraltatása. Imre bátyám szintén „klerikus” volt: ő volt a falu kántora, s szörnyű hangokat varázsolt elő a templom harmóniumából. Nagyapám, sötét ruhában, fényes csizmában, egyetlen ünnepi alkalmat sem szalasztott el, hogy az egész családdal együtt misét ne hallgasson, meg ne áldozzon. És jó hangjuk volt, minden vallásos éneket kitűnően tudtak. Idetartozik talán, hogy nagyapám vasárnap délutánonként maga mellé ültetett a nagy körtefa alá

kitett asztalhoz, füzetet, ceruzát szerzett és egy csomó verset – egyházit és világit is – lediktált, s meg kellett tanulnom.

A legemlékezetesebb, hogy tőle hallottam talán először a tatárjárásról és IV. Béla királyról. Erről egy hosszú, talán „históriás” éneket is lediktált, s ennek hatására írtam egyik versemet. Sajnos csak annyira emlékszem, hogy „Fut Julián éjjel, nappal, Lova telítve van habbal”. A későbbiek ismeretében sejtettem meg, hogy miért választott ki a körülötte lévő hét-nyolc unoka közül.

Kétszer nyaraltam Nyírparasznyán, másodszor már 12-13 éves lehettem, s persze Imre bátyámnál voltam elhelyezve. Két kislánya volt akkor, az unokahúgaim, s később még született két gyerekük. Felesége, Bözsi néni szintén tanyasi lány volt, mint Akasztón, illetve a Kullérban a Jónások, s a Vaja felé eső földút mellett volt a tanyájuk, s őket is Vajasoknak hívták. Én már első ízben is részt vettem a munkában, én voltam a tehenlegeltető. Mert két tehenük volt, amik nemcsak tejeltek, de a szekerbe is nap mint nap be voltak fogva. Megtanultam gyeplő nélkül is irányítani őket, mert a bal vagy jobb kanyart vezényszavakra végeztek, meg a kenderből magunk által font ostorral. Egy új szót is tanultam: labinusz. Így nevezték a takarmánynak természetett csillagfürtöt. Nagyon jó fekvés esett a kaszálások után a labinusszal megrakott szekéren a fürtök között. Egy alkalommal is „labinuszt” kaszálni mentünk a Vajas tanya felé, amikor szembejött egy megkergetett tehének húzta szekér. Mikor kiértünk, Imre bátyám szétnézett, mert ott volt a dinnyeültetvénye is. Szinte darabonként számon tartott minden dinnyét (a héjukba bicskájával jeleket is vágott), s rögtön észrevette, hogy a legfejlettebb darab hiányzik. Azonnal kapta a vasvillát, s mondván, hogy a szemközt jövő szekeret hajszólo legény lopta el, gyalog, futásban utánaeredt. Persze már csak otthonában érte utol, de vagy félóra múlva diadalmasan jött vissza, hogy visszaszerezte az ellopott dinnyét.

Én, ha nem legeltetem a teheneket, a szomszéd földeken bőven megtalálható „muhart” szedtem, azt is nagyon szerették az állatok. De általában a földtáblákat sűrűn elválasztó akácсорok kisebb bokrait keresttem, a tehének a zsenge akác-lombokat nagyon szerették. De még igazibb volt, amikor aratás után a tarlókat felverte a növényzet. Ennél jobb nem is kellett nekik. Minden alkalommal kidagadt bendővel hajtottam haza őket.

Mikor második alkalommal Parasznyán nyaraltunk, talán 1955-ben vagy 56-ban, már 12-13 éves voltam, s az aratásban is részt vettem. Legelőbb is a tarlójárást kellett megtanulnom, mert az is egy tudomány. Meztelen talppal nem is olyan egyszerű a tarlón járni, mert élesek és hegyesek a torsok, s hamar tönkrevérzik a talpat. A megoldás, hogy a lábat csúsztatva, a torsokat meghajlítva kell járni. Előbb csak a kévekötélok után széthullott kalászokat szedtük össze. Aztán sor került arra is, hogy kéveköteleket fontam, vagy éppen markot szedtem. Egy alkalommal, amikor nagyapámék tábláján arattunk, emlékezetessé vált mindannyiunk számára. Jó korán kezdtük a munkát, aztán nagy meleg is lett. Nagymama hozta volna ki az ebédet Imre bátyám szekerén, s vele jött öcsém is, aki még nem vett részt ezekben a munkákban. Kikunyerálta, hogy nagyanyám engedje őt a teheneket hajtani. Ment is minden rendjén, míg az utolsó dűlőfordulóban túl szűken vette be a kanyart, s a szekér oldalra billent. Mi tagadás, a jó sós tészta-

leves kiborult, s a kísérőgombócok is mind szétgurultak. A gombócokból amit lehetett, összeszedték, de a leves menthetetlen volt. Mi már nagy éhségben és fáradtságban vártuk az ebédet, amikor nagyanyámék megjelentek, s elmondták, mi történt. A gombócokból néhányat megettünk, de igencsak ropogott a fogunk alatt. Aztán nagyanyám sietve fordult is vissza, hogy legalább a munka végén, otthon legyen mit ennünk.

Jól emlékszem arra is, hogy egy alkalommal apám meglátogatott bennünket s apjáékat. Aratás után voltunk, s Imre bátyám portáján már kazalban állt a friss szalma. Apámnak Imre öccse volt a legkedvesebb testvére, s elhatározták, hogy a meleg éjszakában a szabadban, a friss szalmában éjszakáznak. Kikönyörögtem, hogy én is hadd tarthassak velük. Így is történt, és sokáig hallgattam a szalmára terített lepedőn beszélgetésüket. Kevés ilyen szép, megnyugtató éjszakám volt azóta is.

Persze csibészkedtünk is sokat unokatestvéreimmel s a faluban megismert gyerekekkel. Egyik legelső csínyem az volt, hogy egy ottani gyerekkel fölmásztunk a kápolna tornyába, s megfogtuk a baglyot és kifosztottuk a fészket. Undorító volt a sok csontmaradvány és bagolyköpet.

A legnagyobb élményünk azonban a máriapócsi processzió, mert mi is részt vettünk a nagybúcsún. Harminc kilométerre volt tőlünk Máriapócs, és szép számú ember – elsősorban öregasszony, öregember – jött össze erre az alkalomra. Földutakon, több falun mentünk keresztül, s mi fiatalok a menet végén haladtunk és „helytelenkedtünk”. Szándalunkat kezünkben vittük, s gyalogszerrel tettük meg, mezítláb a nem kis utat. Estére kelvén érkeztünk meg, s a csoport megszállta a közeli füves domboldal egy részét. Ott éjszakáztunk, s mint egy termésre csapó varjúcsapatra, úgy emlékszem erre. A sok fogatlan száj, a sok fekete ruha, szinte félelmetes volt. Égtek a mécssek, s az árnyak még valószínűtlenebbé tették az egészet, mint egy pokoli jelenést. Másnap volt a búcsú, de arra már, mint a hazafelé tartó útra is, már nem emlékszem.

Hazautazásunk előtt megbetegedtem, de ez csak abban nyilvánult meg, hogy hiába főzte Böske néném kedvencemet, a mákos tésztát, rá sem tudtam nézni. Lázmérő nem volt. Másnap (vagy harmadnap) föltettek bennünket Mátészalkán a pesti vonatra, de az úton már igazán kitört rajtam a baj. Édesanyánk várt bennünket az állomáson, és egy távolabbi rokonhoz mentünk, Ferencvárosba, a Szigony utcába. Azonnal orvost hívtak, s már vittek is a közeli (Szent) István kórházba. Fertőzések agyhártyagyulladásom volt, magas lázzal. Anyám kétségbeesett, de öcsémmel haza kellett utaznia, s rábízott a rokonunkra, Pusztai Rozika néniére, ki Pestre ment férjhez. Többször is megszálltunk később náluk, s kölcsönösen jól éreztük magunkat együtt. Két hetet feküdtem a kórházban, s hála az akkor még új gyógyszerként szereplő penicillinnek, fölgyógyultam. Egyszer meg is lumbáltak. Hátral a gerincembe szúrtak egy vastag tűt, s ott vezették le az agyvizet. Majdnem baj történt közben, mert láttam a vastag tűt, amit a hely kitapogatása után belém akartak szúrni, s amikor megéreztem, hogy már szúrnak, ösztönösen berántottam a hátamat, derekamat. Az orvosok szinte tajtékozottak mérgükben, mert ebből nagy baj is lehetett volna. De mivel jó helyen ért a tűszúrás, az volt a büntetésem, hogy hátamat kidomborítva rá kellett szúrnom magam

a tűre. Az áldott Rozika néni szorgalmasan látogatott, Jókai-könyveket hozott, de bizony nem tudtam én akkor olvasni. Egy(!) alkalommal apám is meglátogatott, s hozott ajándékba egy, azaz egy szem őszibarackot. Igaz, olyan finom volt és nagy, hogy azóta sem ettem különbet.

Hétvége volt, amikor hazaengedtek – az iskola persze már megkezdődött. A vasárnapi kismiséen, amire járn szoktunk, a plébános felolvasta, hogy értem szól a mise. Drága édesanyám mindenre felkészülve, már előre megrendelte.

Nagyapámék hamarosan befejezték ezt a földi létet, s maradtak a nagybácsik, nagynénik, unokatestvérek. Idetartozik még talán, hogy vagy 10-12 év múlva apám is meghalt, s én már akkor rég egyetemem végzett ember és házas voltam. Apám persze ebbe sem egyezett bele, de mint sok másban kacskaringós útjaimon, végül beletörődött, s utánam jött. Először papot, majd hídmérnököt, majd kultúrmérnököt, végül borászt akart faragni belőlem, de én az ELTE-t végeztem, és verseket írtam, amik akkor már szép számban meg is jelentek. Jött a két unoka is – előbb Virág, majd Balázs, s apám tudta, hogy feleségemmel, Garai Katalin egyházilag nem vagyunk megesküdvé. Ezt nem tűrhette, és Imre öccsével megfogadtatta, hogy csinál nekünk a házában lakodalmat, s közben egyházilag is megesküszünk. És lón. Húszéves házassági évfordulónk alkalmából Imre bátyám megrendezte a családi lakodalmat, s mivel közben Szabó Sándor unokatestvérem görög katolikus pap lett, ő adott össze bennünket az ő ceremóniája szerint.

Egy szatyor cseresznye

Elhagytam már a tanyákat, a kerékpárt áttoltam a csatorna karfa nélküli rozoga deszkahídján, s a túlsó parton, a víz és a kis nyárfaliget között kígyózó gyalogösvényen újra gépre szálltam. Nem is volt egyszerű: hátamon permetezőgép, a kormányon súlyos terhű táska, a gyep alá süllyedő keskeny gyalogútra meg sűrű, magas fűsorény hullott le két oldalról. Láthatóan ritkán járnak már erre, még kerékpárral is. Inkább kerülővel, mert autón, motoron mennek. Nagyapám, szegény, a mostoha, még sokat nyekergette erre a talicskakereket, nyakában lépésütemre laffogott a hevederszík, és ritkán jött meg úgy, hogy valami gyereknekvalót ne hozott volna. „Madárláttát”. Ha mást nem, saját ebédje részét, a kenyeret, ami nagy kincs volt az ötvenes évek elején.

Alig küzdöttem előrébb magamat kőhajításnyival, balról, a csatorna sásoskákás, mély árkából suhogva, nagy zajjal rebent föl egy szürke gém. Nyakát sértetlen a hátára S-betűzte, és súlyos szárnycsapásokkal úszott el a szelíd alkonnyatban. Vagy kétszáz méternyire leszállt. Leszálltam én is tipródó paripámról újra, pendülve simultak ki az ülésrugók.

Megszaporodott erre a gém. Igaz, régi telephelyeikről sokhelyütt elkényszerülnek, „nomáddá” teszi őket a mind jobban háziasított világ, a szokatlan civil környezet. Meg aztán jól meg is szaporodott a vad, különösen a közvetlenebben értékesülő. Soha annyi fácánt is, meg nyulat! Vagy őz sem volt erre például gyerekkoromban, most meg? Nem győzik hajtani a kuttyák a tanyák alól. Persze, úgy mondják, a háború űzte el, az ritkította meg őket annak idején.

Rágyújtottam egy cigarettára. Jólesett álldogálnom most itt egy kicsit. A vázhoz dőltem, néztem a békanyálas, halzsírfortos vizet, az ezerféle vízínövénnyel burjánzó kanálist. El is felejtettem a fáradságot, hogy legalább húsz kilométeres gyaloglás van mögöttem, forró homokban, hátamon az egyre döglettebben kapaszkodó permetezőgéppel. Hogy missziós voltam egy nagy sivatagban, és zöld pigmeusok vég nélkül sorjázó seregének osztottam napon át áldást, gyógyszer, védőszerűmot. Néztem most megkönnyebbedve a kéken párásodó tájat, fújtam bele a magam füstjét, álltam jóleső békességgel szülőfalum határában. Főntebb a kotró dolgozott még. A csatornákat, amikből a környéken szép számmal akad, időnként ki kell tisztogatni, mielőtt teljesen benőné a vízínövény, s elrekesztené.

Szívok még egyet a cigarettán, aztán elpöckölöm a végét, le, a békalencse szőnyegére. Nem merül el, füstölög egy kicsit.

Cseresznyével van degeszre rakva a kormányon a táska, most abból ropogtatok. Spriccolom magját a kanálisba, ijesztgetem vele a kecskebékákat. Némelyik nemhogy elugrana, egyenesen utánakap. Vérrel szívódott szűnyognak nézik talán? Ostoba népség! Kamaszok előttük lengetett, akár levélfoszlánnyal fölcsalizott horgaira is kimért pontossággal, bekalkulálható, kitűnő tempóérzéssel ugranak, hogy megnyúlt testtel rángatózzanak aztán ég és föld között... – Jófajta, ropogós cseresznye ez, mint a miénk is volt régen, a másik szőlőben. Ahonnan jövök, a döbrögeci szőlőből, ott nincs cseresznyefánk, tanyás szomszédunktól akartam hát venni, mivel családdal vagyok itthon. Délben beszélgettünk egy jó sort, s míg borral is megápoltuk a kedélynek nála mindig virágzó bodzafáját, hallottam a katonáéknál egyhuzamban eltöltött nyolc évről újra, s hogy tizenegy néhány kimutatott csonttörése ellenére kórházban még – hál' istennek! – csak látogatóban járt eddig. Ők bizony cseresznyét el nem adnak – szabadkozott élénk gesztusokkal, mikor szóba hoztam. Megeszik azt a gyerekek is! Majd meggyet – az más! Mikor aztán kiszórtam az utolsó géppel, és hazafelé készülődtem, intett, hogy menjek csak be még egy pohárra.

Szólójuk szomszédos volt a miénkkel, tanyájuk meg a túlsó oldalon, a tanyasi úton. Az ő közeli meggyfájuk alatt szoktam ebédelni, ott állt kitámasztva a bicikli is. A gazda Újvári Béni bácsi volt, felesége Sztraka Zsuzska néni. Ebéd után láttam, hogy Zsuzska néni kijön, és szedegetni kezdi a cseresznyét a fáról. Nem sokat törődtem vele. Aztán az esti pohár bor után előrukkoltak, és úgy megpakoltak egy nagy szatyor cseresznyével, csak úgy, vidd ha bírod! módon, hogy saját holmimat már alig tudtam fölmálházni a kerékpárra. Alig jutottam szóhoz. Aztán meg azt mondták: mért arra megyek, a tanyáknak, át a Nagylapason, rossz arra az út...

Igen. Miért járok én erre haza, toronyiránt, a rosszabb úton, ha néha itthon vagyok? És mért mondom azt: itthon vagyok, ha már húsz éve máshol? (Pedig utánagondolva is, rá kell jönnöm: csak így tudom mondani. Nem itt, hanem itthon.)

Ropogtatom a cseresznyét, spriccolom a magját a kanálisba. A kotró dolgozik még.

Nézem, megváltozott a Nagylapos is, alaposan. Jó része szép fűvű kaszáló, már csak nyoma van szinte a gyerekkoromban annyira szeretett vízivilágnak, sírva kerengő sok bíbicéből is alig. Az utolsó nagy dunai árvíz hagyhatta, a velem csaknem egyidős, és lassan, úgy tűnik, eltűnik, ki is szárad. Vagy csak az én sze-

mem aránya más? Lám, pacsirtái és pipiskéi ugyanúgy futkosnak a kukoricások rögei közt, ugyanúgy lebegnek a gabonatablák fölött.

Hát ti tudjátok-e, magasba nyújtott, vékony kislibanyak-szárakon zizegve bókoló tenger virágok, mért szeretek én járni errefelé? Lennék veletek pipacs-vércsepp a búzaföldek kicsókolt szája szélén, kék küllős gomb a blúzán, a melle fölött! Jó itthon lenni, jó itt most állni az alkonyatban. Rám ismertek-e? Itt nőtem én is. Szeretem nézni, ha zöld tenyerekkel tapsoljátok az esőt, napot, harmatot, szellőt.

Kékes füstben izzik már a Nap, éppen falum fölött, mögötte a templomtorony-nak. Égalji felhők üllőjén kovácsolódo korong. Kondul az esti harang is – vagy talán édes-nagyapám, a hajdani híres kovács és gépész ezermester kalapácsa cseng? Formálja már a holnapi napot, veri le a mairól a rozsdát? Még 1914-ben szegődött menyei szolgálatba.

Kalapáld meg jól, nagyapa! – De megyek már, nyeregbe szállok: egyre falán-kabban rajzik rám a féreg. Nyekeregj haza hát, acélrugó! (1976)

Gólyatörténet

1949 nevezetes év volt számomra, mert akkor mentem iskolába. S akkortájt jött haza nagybátyám is – anyám féltestvére – a háborúból, majd hadifogságból. Ezzel megeléknült egy kicsit megint az élet kis családuknban. Sok mindenhez értett, lévén pilóta, s például kristálydetektoros rádiót is barkácsolt, ami az ágyunk mellett, az ablakpárkányon volt elhelyezve – villany még nem volt a faluban –, s én nagy érdeklődéssel keresgéltem rajta a hangokat. Nagybátyám – egyéb dolga akkor nem lévén – a szőlők művelésében segített akkor nagyapámnak. Két, egyenként egy-egy kataszteri szőlőnk volt, az egyik az Új-szőlőkben, a Csengőd és Tabdi közötti tájon, a másik a döbrögeci homokon, mint ahogy a körülötte lévő többi szőlő zöme is tiszta kadarka volt, s Kiskőrös felé esett.

Hat-hét éves voltam, s nagybátyám gyakran kivitt magával a szőlőkbe. Két történet emlékezetes számomra, mindkettő az Új-szőlőhöz kapcsolódik. Körülbelül három-négy kilométerre volt a falutól, a közeli futballpálya mellett kellett elmen-ni, aztán egy vizenyős területen vezetett a gyalogút – mert arra csak az volt –, s vagy 2-300 méter után kitért a határ. Mégpedig ott volt a Nagylapos határ rész, ami számomra hatalmasnak tűnt, füves legelő, aminek nagy része tocsogó vízben állt, s rengeteg vadmadár – főként bibe és gém – fészkel benne és körözött rikácsolva fölötte. Idejártak bíbictójást kiszedni a környék nagyobb sihederei, majd később én is. E vizenyős rét mellett vezetett a gyalogút (kocsiót a másik oldalág volt), s erre jártunk mindkét szőlőnkbe. Végig-végig, míg csak el nem értük a kis csatornát, ami lezárta ezt a jellegzetes akasztói tájat. Tovább már a csatorna partján kellett menni, ami mély volt, sokszor vízínövényekkel benőve, s alkalmanként bágerrel kotorták, mélyítették. Lassan csordogált vize Tabdi felől, s jobb időkben halak is voltak benne. A gyalogút nagyon közel volt a parthoz, s bizony később, mikor kerékpárral jártam ki dolgozni, igencsak meg kellett fogni a kormányt, hogy tartani tudjam az egyensúlyt. Legtöbben gyalog jártak, nagyapám például sokszor talicskát tolvá, de azért szép számmal akadtak biciklisek is. (Mikor elkerültem Akasztóról, hallottam a „nagy hírt”, hogy hajdani iskolaigazgatóm, aki

szintén arra járt szólót művelni /is/ kerékpárjával, hátán permetezőgéppel, bele is esett, s csuromvizesen mászott ki.)

Ahogy elértük a csatornát, vagy száz méter után volt egy keskeny, deszkából eszkábált lélekvesztő híd, s ha Döbrögre mentünk, ott kellett elkanyarodni. De az adott alkalommal nagybátyámmal az Új-szőlőbe mentünk, méghozzá biciklívázon vitt, ami gyakori praktikus módi volt. Éppen érett a cseresznye, s a világ legjobb ropogós cseresznyéjét termő fa volt a miénk. Nagyapámat dicséri, hogy mindkét szőlőnkben kiváló termést hozó gyümölcsfák voltak. Jól megszedtük a tarisznyát finom cseresznyével, úgy indultunk haza. A tarisznya az én nyakamban lógott, nagybátyám tekert. Rendben is volt minden, míg a futballpályához nem értünk. Ott ugyanis egy tucatszori futballgatyára vetkőzött játékos rúgta-kergette a labdát.

Köztük volt három-négy tanító, akik akkortájt kerültek Akasztóra, s akikkel nagybátyám már jól összeismerkedett. Természetesen megállítottak bennünket, körbefogtak, s elkezdtek nekem unalmas dolgokról beszélni. Én bírtam egy darabig, aztán szemenként, de folyamatosan ropogatni kezdtem a cseresznyét. Ez kellett csak! Mint egy seregélycsapat, ránk csaptak, s Jani bátyám hiába szabadkozott, hogy kóstolónak vesszük, addig-addig, míg elkunyerálták és felfalták az egészet. Mikor kiürült a tarisznya, s mehettünk utunkra, nagybátyám nagyon legorombított, s nyakamba szóta az egészet. Így értünk haza, üres tarisznyával, egy szem cseresznye nélkül.

De érdekesebb a másik eset, amikor szintén együtt voltunk a szőlőben. Hogy mi dolga volt nagybátyámnak, én biz nem tudom, de mikor végre hazafelé mentünk – ezúttal gyalogosan –, az említett tocsogóhoz érve, a rétben megláttunk egy sebesült gólyát. Azaz nagybátyám látta meg, s engem maradásra bírva beléalt a vizenyőbe. Emlékszem, a gólya nem tudott elmenekülni (a szárnya volt ellőve), s nagybátyám nagyon cselesen fogta meg. Tenyerét a madár feje fölé tartva elkezdte le-fel mozgatni, mintha jójózna, a gólya hosszú nyakán a feje, vagyis a csőre követte a ringatózó mozdulatokat. Aztán egy hirtelen mozdulattal elkapta, hóna alá csapta és kilábalt vele hozzám. Vittük haza a sebesült gólyát.

És itt jöttem én. A madarat szabadon engedték a hátsó udvarban, méltóság-teljesen lépkedett a baromfiak között. Én meg áthívtam egy velem egykorú unokatestvéremet gólyanézni, aki nem messze lakott. Egy darabig nem is volt baj, mígnem azt találtuk ki, hogy megfogjuk. A venyigerakás és a szomszédtól elválasztó kerítés között egy méter kis folyosó sem volt, s két oldalról elkezdtük beteretelni, beszorítani a gólyát. Hiába próbálkozott, egyik irányba sem tudott kitörni. Fejét nyugtalanul kapkodta, s mikor már mellette voltam, csőrével hirtelen az arcomba vágott. Az orromnál talált el, egy centire a szememtől. Folyt a vér, és megrémülten hagytuk abba a gólyaafogósdit. Aztán a következő nap a másik szomszéd kerítésénél megint majdnem baj lett. Nagybátyám a szomszédal beszélgetett, biztosan a gólyaügyet mesélte, mert a gólya volt nála, a hóna alá szorítva, fejfelé. Én addig sűrögtem körülötte, talán az ujjaimat is felé nyújtottam, mikor egyszerre kivágott megint, s hosszú nyaka végén a csőre szemöldököm sarkába vágott, megint egy centire a szememtől. A szememet akarta! Megint vér és riadalom, de aztán ezzel vége is szakadt a gólyasztorinak. Anyám

követelésére nagybátyám elvitte a sebesült madarat a falu vadászához. Ott, úgy tudjuk, felgyógyult, s ősszel el tudott vándorolni Afrikába a többiekkel.

Kulléri történetek, lakodalmak

Anyai nagyanyámnak, Jónás Rozáliának négy testvére volt, mind fiúk. A legkisebb, a sokat emlegetett Józsika, gyerekkorában, az egész országot elborító torokgyík-járványban halt meg az ezerkilencszázas évek elején, három fiú testvére pedig a kulléri tanyavilágba költözött. Módos tanyája lett Mihály bátyjának a Soltszentimre – Kiskőrös út mentén, ahol egész utcasor volt, jelentős szőlőbirtokkal. Velük élt másik bátyja, Pista bátyám, aki süketnéma volt, mert gyerekkorában baleset érte, s önállóan nem tudott meglenni. Nagyanyám és anyám le tudták olvasni kézjeleit, mutogatásait. Tőlük vagy másfél kilométerre Kiskőrös felé, az út másik oldalán, magányosan és vagy száz méter bekötőúttal volt Jani bátyám tanyája, sokkal szerényebb, mint Misa bátyjáé. Vásárokon, nagyobb piaci napokon átkocsikáztak Akasztóra – mindkettőjüknek lova, kocsija volt –, s mikor elvégezték dolgukat és hazafelé tartottak, a Csengődi útról bekanyarodtak hozzánk, a Kiszátra. A kocsit, lovakat az utcafordulóban hagyták, s gyalog jöttek be onnan hozzánk. Misa bátyám nagy bajszú, nagyhangú ember volt, Jani bátyám az ellentéte, csendes, szemlélődő. Néha a süketnéma Pista bátyámat is magukkal hozták, vagy a gyerekeket. Ilyenkor ünnep volt nálunk, ugyanakkor mindketten, mint az egész környék is, nagyon félték nagyanyám szájától, aki nagytermészetű kun asszony volt, s még Misa bátyját is le tudta hengerelni.

Egyébként mindkét bátyjának volt a családban legendája, Misa bátyám például huszár volt, s úgy jött ki, hogy mindkét háborúba behívták. Nem is akármilyen seregnél, a híres hetes huszároknál szolgált. Megúsza mindkét háborút nagyobb sebesülés nélkül, de amikor 1916-ban hazajöhetett szabadságra, nevezetessé tette magát. A fővárosban átutazóban belebotlott egy kávéházba, s ha már ott volt, be is ment. Bent kávéztak, iszogattak az „urak”, s nagybátyámat előntötte a mérég. Kivonta kardját, s az asztalkáról söpörte le vele a poharakat, azt kiabálván: Hát ti itt véditek a hazátokat?! – Bolondnak minősítették, s jöttek is az egészségügyisek, s bevitték a bolondok házába. Ez volt a szerencséje, s olcsón megúsza a botrányt. Egyébként csak három gyereke volt, anyámmal szinte egykorúak, két fiú meg egy lány. A nagyobbik fiú szintén kicsit habókos volt, színészi tehetséggel áldotta meg az Úr, az elmondások szerint kitűnően utánozta a korabeli színészeket, különösen Gózon Gyula utánzásával volt nagy sikere, s ezt később magam is meghallgathattam. A kisebb fiúról, Béniről keveset tudok. A lány, Rozi néném is anyámkorú volt, két velem egykorú gyerekkel maradt magára a második világháború után, mert a férje, Csontos Mihály nem jött haza. A bort ő is ugyancsak szerette, s fiai is rossz véget értek. 18-20 éves koruk körül kaptak egy motort, azzal száguldoztak, míg baj nem történt. A fiatalabb és elevebb vitte egy alkalommal a hátsó ülésen bátyját, s addig vagánykodott, míg nekiment egy oszlopnak, s a balesetben az idősebb fiú, Csontos Misi ottmaradt. Jancsi meg szakmát tanult, kőműves volt, s mihelyt módja volt rá, disszidált Amerikába.

Aztán megrázott engem az öreg huszár, a nagyhangú Jónás Mihály halálhíre is. Egy nyári alkonyatkor azt mondta, gyengén érzi magát, le kell feküdnie. Feleségétől, Panna ángyitól kért még két kovászos uborkát. Azt elnyammogta, s azt mondta: – De hosszú volt ez az élet, anyjuk – azzal falnak fordult és nem mozdult többet. (Emlékére a házuk előtti buszmegállót Hetes megállónak hívják.)

Nagyanyám másik testvére, Jónás János nagybátyám, ki az út másik felén lakott, nagyon szép, magas ember volt, arcát mintha festették volna. Náluk töltöttem gyerekkoromban több időt, őket gyerekeikkel együtt sokkal jobban szerettem. De szelídsége ellenére ő sem volt hamvába holt gyerek. Nagyanyám emlegette, hogy legénykorában, még Akasztón, egy kocsmai balhé után a csendőrök bekísérték az órsre. Az úton, ahogy ment előttük, összevissza verték, mert nyakasan azt hajtogatta: – Üss csak, kutya, kibírom én! Ez a magatartás számomra nagyon rokonszenves volt, s már csak ezért is jobban szerettem Jani bátyámat – vagyis a másik Janit, mert anyám mostohatestvére is Jani volt, sőt, annak apja, mostohanagyapám is.

De maradjunk a kulléri nagybátyámnál, Jónás Jánosnál. Feleségét, Tera ángyomat is jobban szerettem, s ő is engem. Öt gyerekük volt, mind fiatalabbak anyámnál, s öt közül négynek a lakodalmán is ott voltam. A legnagyobb lány, Veronka esküvőjén még nagyon kicsi voltam, alig emlékszem rá. Csak arra emlékszem, hogy magas, derék növésű, kontyba tűzött hajú szépség volt, csupa figyelem és komolyság. Őt kulléri legény vette el, Korom Mihály, akivel nagyon összeillettek. Az ő lakodalmuk még 1950 előtt volt, s nagybátyámék szegénységük ellenére, mint az utána következőknél is, becsülettel megadták a módját a lakodalomnak. Aztán 1951-ben Pista fiuk nősült, az egyedüli, aki komoly iskolát végzett: a budafoki technikumban tanult szőlészetet és borászatot. Ő is nagyon szép arcú ember volt, s a szomszédos Soltszentimréről hozott menyasszonyt, azaz ő költözött be a faluba. Erre a lagzira emlékszem leginkább.

A lakodalmat szokás szerint a hívogatás előzte meg, amikor a vőfély szalagos kalapban, szalagos bottal végigjárta a meghívandókat, s szép rigmusokban elmondta (legtöbbször verses) hívogatóját. Többször is ott voltam ennél az eseménynél, s nagy izgalommal vártam utána a lakodalmat.

Akkoriban – ötvenes évek eleje – az egész faluban, de az egész környéken sem volt még egyetlen személyautó sem, csak lovas kocsik, s a lovakkal nemcsak dolgoztak a földeken, hanem az volt a közlekedőeszköz is. A kocsik vasazott kerekűek voltak, gumikerekű nagy kocsi is egy volt csak a faluban, amivel a gazdája fuvarozott, s nekünk, gyerekeknek az is különlegességszámba ment. Mi nem tartottunk állatokat, sem lovat, sem tehenet, így szívességből kéredzkedtek föl nagyanyámék távolabbi rokonok kocsijára, úgy mentünk Kullérba. Az esküvőre aztán fölsallangozták, fölszalagozták a vendégsereg kocsijait, lovait, s a hat-hét kocsi vendégsereggel megpakolva, nagy énekszóval és csinnadrattával ment a menyasszonyért, majd a templomba. Az utolsó kocsin a cigánybanda húzta a vidám nótákat. Én nagyon szerettem Pista bátyámat, ő is engem, s az első kocsin, ami őt vitte és a násznagyot, a bak mögött, a háta mögött álltam, s ez számomra

kitüntetésszámba ment. A ceremónia, vagyis a lánykikérés és az esketés után szintén büszkén feszítettem az új pár mögött.

Jani nagybátyám háza kis tanyának számított a többi tanya között. Egy nagy szoba, mellette egy viszonylag nagy konyha volt a lakótér, mellette a kamra s azon túl az istálló és az ólak. A mulatság a szoba-konyhában zajlott, ahonnan kihordtak minden felesleges holmit, de így is nagy volt a zsúfoltság. A szoba két nagy ágyából az egyik bevetve maradt a sarokban, más oldalakon hosszú asztal-sor és székek, padok, s mellettük a vendégsereg, a sarki fő helyen az ifjú pár, az örömszülők és a násznagy. A konyha felőli sarokban, a búbos kemence mellett volt a cigánybanda helye. Ebédre sok finomságot hordtak fel a koszorúslányok, a vőfély minden fogás előtt mondta a mondókáját. A legtöbbször birkapörkölt volt a fő szám, ami az udvaron, bográcsban főtt. A kamrában volt csapra ütve a boroshordó, a férfinép és a legények leginkább ott kóvályogtak. De itt voltak a tortás-süteményes tálak is. Az volt a szokás, hogy minden család hozott egy tál tortát, amit a lakoma végén szolgáltak fel. Mindenki megkapta a magáét, s megkezdődött a kínálgatás. A szomszédok kicserélték egymás szeleteit, s így mindenki többféle tortaszelethez jutott. Ezt különösen mi, gyerekek élveztük. Mindig volt, aki diós és mákos, grillezett tornyokat hozott, s azok darabkáiért mi külön versenyt vívtunk.

Amikor mindenki torkig volt már a süttekkel, tortákkal, az asszonyok és a koszorúslányok leszedték a terítékeket, s a fehér abroszos asztalok mellett csak a fekete ruhás, fehér inges idősebbek maradtak, megkezdődött az igazi mulatás. A borosüvegek sűrűn cserélődtek, a cigányok húzták, s megkezdődött a tánc is. Amikor táncszünet volt, jöttek a „hallgatók”, vagyis az énekszó és a nótázás. Anyám engem mindig fölkért táncolni, botladoztam persze, de később, ami táncot tudtam, azt ott tanultam. Gyorsan röpiült az idő, beesteledett, s mi, gyerekek persze a magunk módján múlattuk az időt, zömmel az udvaron futkároztunk, cimboráskodtunk. Én egyszer azon kaptam magam, hogy egy korombeli szentimrei fruska csapódott mellém. Futkostunk, csintalankodtunk, s a magunk módján biztos beszélgettünk is. Azt hiszem, Marinak hívták – abban az időben nekem minden lány Mari volt. Ő volt a kezdeményező, s egyszer csak azt vettük észre, hogy a bent hagyott ágyban fekszünk a dunna és a takaró alatt, és vadul öleljük-szorítjuk egymást. Megmutattuk egymásnak, mink is van, s akkor csókoltam először, vagyis puszkoltam, mert a kis Mari nagyon ügyesen csókolt és puszt. Jól összenyaldostuk egymást... Hát lehet ezt elfelejteni? Később még két lakodalmat megéltünk a Jónás-tanyán, de azokból alig emlékszem valamire.

Ekkoriban, az ötvenes évek elején, kezdtem önállóan eljárni otthonról, anyám is engedte, sőt örült neki. Bízott bennem, s mivel sem nagyanyámék, sem anyám nem tartott és ápolt Akasztón semmi rokonságot (s így én sem ismertem többdrangú rokonságomat, sem az idősebbeket, sem a saját korosztályomat), egyedül a kulléri tanyás testvéreket szerették, s szerettem én is. Pedig később kiderült, nemcsak Pusztai Dódi volt osztálytársam, hanem például egy Újvári Magda nevezetű leánya is. (Két Újvári nevű família is volt a faluban, mint ahogy két Jónás família is, de nekünk csak az egyik volt rokonunk.)

Elég nagy csavargó voltam addig is, még az ötvenes évek elején nekibátorodtam, s elkezdtem Jónás Jani bátyámékhoz önállóan járni. Tíz kilométer – hat Csengőd kövesúton, onnan négy Kullér földúton –, mi az nekem! Különösen, hogy szép is volt az út: Akasztó és Csengőd között végig kétoldalt hatalmas kanadai nyárfák szegélyezték, lombjaik összeborultak, s mintha alagútban járt volna az ember. Ebből is kitetszik, hogy Akasztóról Kullérba csak gyalog vagy biciklin tudtam eljutni (vasútállomásunk nem volt, buszjárat is csak egy, Kiskőrös felé. Mondanom sem kell, hogy mind a két nyárfasort már több évtizede, erejük teljében letarolták, s maradt a kopasz, napsütötte műút). Nagybátyámék örültek nekem, bár hasznomat ugyan nem látták. Sőt, egy éhes szájjal több, mikor országszerte úgyis döbbenetesen uralkodott a szegénység, a nincstelenség! Fekvőalkalmatosságuk is kevés volt: a szobában két ágy, egy dikó a konyhában. Az egyik ágyban nagybátyámék aludtak, Veron ángyival, s engem a többé-kevésbé pajtás, legkisebb lányuk mellé fektettek, Terka mellé, aki hat-hét évvel volt csak idősebb nálam. (Jó haverok voltunk, csipkedtük, csiklandoztuk egymást, míg Jani bátyám ránk nem szólt: Nyugodjatok már gyerekek!) A konyhában, a dikón János fiuk aludt, Jóska meg, a legfiatalabb legényfiú az istállóban, szintén egy dikón, a lovak mellett.

Étkezni is szerényen étkeztünk – ezek voltak a padlássöpréses, kulákos évek –, de mint nagymama otthon, Veron ángyi is kis semmiségekből is nagyon ízletes ételleket tudott összehozni. Annyi aludttejet és dinnyét életemben összesen nem ettem talán, mint akkor. Imádtam mind a kettőt, s alig tudtam velük betelni. (Ma is!)

Jani bátyámnak a ház körül voltak földjei, s mindjárt jobbról, a széna-szalma kazlakon túl volt a jókora dinnyeföld. Egy vasárnap reggel, a kocsit jól megrakva sárga- és görögdinnyével, nagybátyám bevitt Soltszentimrére dinnyét árulni. A templom előtti téren vertünk tanyát, s mikor a szentmise véget ért, megindult nagyban a bolt is. Jani bátyám alig győzte a lékelést, pénzsámolást. Én a kocsi hátuljában voltam, s a templomból sóvárgó gyerekek is jöttek, összeverődtek a kocsi faránál. Addig-addig, míg megszólítottak, nem adnék-e nekik dinnyét. Jó szívem vitt a bűnbe, elkezdtem nekik leadogatni a kisebbeket. Már egészen jól belejöttem, a srácok összekacsintottak velem, mikor nagybátyám észrevette. Alaposan ledorongolt, de sokáig nem tehettem, mert vártak rá a vevők. Hazafelé, mikor üres kocsival mentünk, már csak somolygott csínytevésesen.

Aztán egyszer – 12 éves lehettem – kivitt szántani is egy közeli földjére. Egy kilométerre lehetett a tanyától, és akkor csak egy, de nagy, csontos lova volt. Jártam vele a köröket, ahogy szántott, ha kellett, vezettem a lovat. De tudta a dolgát. Egy idő után, mikor még nagy darab föld volt szántatlan, nagybátyám megállította a lovat, s mondta, hogy be kell mennünk a tanyára. Én könyörögve kértem, hadd próbáljak meg szántani tovább. Végül is jókedvűen hozzájárult, s odaengedett az ekeszarvhoz. Figyelmeztetett, hogy különösen a végeken mit kell csinálni, hogyan emeljem ki az ekét, s hogy fordítsam meg a lovat a túlsó oldalra. Magam sem gondoltam, de ragyogóan ment, s miután Jani bátyám pár kört kivárt, magamra hagyott. Én könnyedén és gyönyörűen haladtam, mintha mindig ezt csináltam volna. Aztán, ahogy nagybátyám sokáig nem jött vissza,

kifogtam a lovat, az eke váza mellé állítottam, s az ekéről fölmásztam a hátára. Így, nagy büszkeséggel, lóháton mentem be én is a tanyára.

Az udvaron már kint álltak az öregek, nagy jókedvvel fogadtak, s nem tudom, én voltam-e büszkébb tettemre, vagy ők rám.

Aztán pár év múlva, már kalocsai gimnazistaként, egyedül a drága Terka lakodalmára nem tudtam elmenni, aki, ahogy anyám mondta, ha nem is korán, de nagyon jól ment férjhez egy nagydarab, szerző-mozgó kun legényhez, Madaras Lajoshoz. Nem kulléri volt, véletlenül vetődött a Jónás-tanyához, s megakadt a szeme unokanővéremen. Meg kell említenem, hogy Terkának pedig volt egy kis járashibája, de aki nem tudta, észre sem vette. Ugyanis, amikor „bejöttek az oroszok”, s ő kislány volt, egy katona véletlenül ellőtte az egyik bokáját. Madarast ez nem érdekelte, összeházasodtak, s az új asszonnyal Dunatétletlenre költöztek.

Nemcsak én látogattam Jani bátyámékat, hanem egy itt ragadt orosz ember is. Tyimofejnek hívták, Pesten lakott, s a maga módján üzletelt. Gyakran meglátogatta nagybátyámékat, hozott a városból szükséges dolgokat, amit ott lehetett kapni, s vitte helyébe a tanyasi cuccokat. Nagynéném is nagyon szerette, törve beszélt magyarul, de jól megértették egymást. Mikor én is ott voltam, leginkább témferegtem a hátsó ólak körül vagy kivittem egy pokrócot a szalmakazalhoz, s olvasgattam. Mégpedig mit? Nagynénémtól kaptam ajándékba a Vörösmarty-összes 1905-ös kiadását, s bár „magas” volt az még nekem, azt lapozgattam.

Volt még egy nevezetes utam a kulléri tanyákba, mégpedig télen. 1955-ben vagy 56-ban lehetett. Nagy tél volt, sok hóval, faggal, s én társaimmal szinte állandóan a Kisgát befagyott vizein, nádasain voltam. Mégpedig korcsolyával! Pilóta nagybátyámtól ugyanis rám maradt egy ősidőktől való korcsolya. Pántjai voltak, s egy kulcsocskával lehetett rászorítani a bakancstalpra. Persze büszkélkedtem vele, mert társaimnak csak patkójuk volt a bakancs sarkán, de azzal is ügyesen lehetett hatosokat karcolni a jég hátára. Egy alkalommal az jutott eszembe, hogy mi lenne, ha meglátogatnám tanyás nagybátyámékat így, korcsolyán. Ugyanis az utak is jegesek voltak, a szánok és kocsik kijárták a havat, ami reggelre jól megfagyott, s egy kis ügyességgel korcsolyázni is lehetett rajta. Anyámék elengedtek. Csengődig simán is ment minden, de akkor következett a neheze, a négy kilométer földút. Az a tanyasi osztatlan iskolánál érte el a soltszentimrei műutat, s azon még egy kilométer Jani bátyámékig. Bizony, nagyon megörültek a vendégnek a végig havas pusztaságban. Misa bátyámékhoz is átmentem, ahol Rozi ángyom élt, két velem egykorú fiával. Persze, ők is ki akarták próbálni a korcsolyát, s az út túloldalán lévő árok jegén jóízűeket estek-keltek, de aztán persze rájöttek a fortélyára. Persze elmentünk a szomszédos Kolon-tó csatornához is, ahol még nagyobb volt a jég.

Ez volt a legfárasztóbb – s talán legutolsó – utam a kulléri rokonoknál. Gimnáziumba kerültem Kalocsára, s másfelé vittek útjaim. Már mint autótulajdonos, a nyolcvanas évek végén jártam arra. Jani bátyámék rég meghaltak, a tanya elhagyatva, megroggyanva, mindenütt a gaz és a gazdátlanság. S hogy a romlás, pusztulás teljes legyen, a két kisebb fiú is meghalt, s mindketten úgy végezték, hogy maguk vetettek véget életüknek.

Vadgalambtörténet

Istenem, milyen nagy madarász is voltam nyolc-tíz éves korom idején! De talán azzal kezdem, hogy nagybátyám a városban szerzett és hozott egy kanárit drótkalitkával. (Volt egy nagyobb fakalitkánk, de az nagyobb madaraknak szolgált. Például abba fogtam a vadgalambokat.) Ilyen énekes díszmadár sem volt biztosan az egész faluban. Anyám, nagybátyám prütyögettek, szájukat csücsörítve cuppogtak neki, hogy éneklésre bírják. Én nem nagyon értékeltem ezt, sokkal jobban izgattak a verebek, cinkék, vadgalambok, amik szabadon éltek, és teli volt velük a környék. Sok verébfészekből kiszedtem a tojásokat, s ha „tiszták” voltak, feltörtem és megittam őket. A verebek a nádfödelek ereszei alatt fészkeltek, sokszor csoportosan, s nem kellett nagy ész kiszedni őket, csak el kellett érni a nádfödelek alját.

Sokkal nagyobb élmény volt azonban, amikor nagybátyám megtanított csapdázni. Ez pedig úgy történt, hogy az első udvart a hátsó udvartól drótkerítés választotta el, dróthálós átjáróajtóval. Ezt az ajtót leemeltük, az udvar szabad területén egy botra feltámasztottuk, arra zsineget kötöttünk, jó hosszút, hogy elérjen nagypapa műhelyének ablakáig (a műhely homlokzata az ablakkal a kerítés meghosszabbításában volt). Az ajtócsapda alá kukoricát szórtunk, beültünk a műhelybe, az ablak elé (ott volt nagypapa „panglija”, de nem sokat dolgozott ott), s vártuk a jó szerencsét. Általában vadgalambot, balkáni gerlét akartunk fogni, amik bőségesen voltak a szomszédos kertek fáin, s amiket a kukorica előbb-utóbb a csapda alá csábított. Ekkor meghúztuk a zsineg végét, az ajtó lecsapódott, rá a vadgalambokra. Ekkor csak ki kellett sétálni, a drótháló alól kiszedni a madarat, s betenni a kalitkába. Nagymama örült neki, megfőzte magának galamblevesnek. Az akkori nagy szegénységben ez is volt valami. Persze, zömmel a verebek és cinkék jártak rá a kukoricára, s ez nagyon bosszantott bennünket. Ugyanis hamarosan öcsém vette át tőlem a madarászszerepet, aki különben is sokat lábatlankodott a műhelyben, s elhordta játszani nagypapa suszterszerszámaait. (Sokszor hallottuk nagypapa ingerült hangját: Gyurii! Hol van már megint a suszterkalapácsom?!)

Télen is vadászgattunk a környék gyerekeivel, ugyanis a Kisgát (így nevezték a mi falurészünket) nádasával, vizeivel és Tubánból lenyúló kertjeivel a lehulló havak után a mi kedvenc játszóterünk volt. Nemcsak csúszkálni lehetett a kiöntő s befagyott árkok körül (mindnyájunk bakancsán sarokpatkók voltak, s azok élére állva ügyesen lehetett csúszni, még cifra hatosokat csinálni is), hanem a nagy havakban bejöttek a kertek alá a fácánok, foglyok, még a vadnyulak is. Szereztünk finom rézdrótokat, azokból hurkot kerekítettünk, s a magokkal teli növényekre szereltük, különösen a vadcsapások mentén, s így fogtunk fácánokat, sőt, én egyszer egy megtermett vadnyulat is, ami a hidegben, nyakán a hurokkal, teljesen át volt fagyva, mikor rátaláltam. Nagymama nagyon örült neki. A legemlékezetesebb „madárkalandom” azonban nem ez volt.

Az utcánkban, harmadik szomszédként lakott Újvári Jóska bácsi és felesége, Márkus Julis néni. Jóska bácsira alig emlékszem (általában be volt szlopálva), bezzeg a feleségére!

Öregek, vagy még inkább vének voltak már mind a ketten, s Julis néni gyakran járt (botozott) hozzánk, nagymamához. Mindig fekete, hosszú, ráncos szoknya volt rajta, fekete pulóverrel, fekete fejkendővel. Az volt a szokása, hogy amikor elhúzták a delet, s ebédhez ültünk, akkor jelent meg nálunk. Az ajtó mellé ültette anyám vagy nagymama, s szokás szerint hívtuk, hogy tartson velünk, de hagyományosan mindig azt felelte, hogy az ő ebédje már megvolt. De a miénket végigülte. Arca, keze csupa ránc, hangja kissé rikácsoló, s néha jókedvében félmagyar, féltót dalszövegeket mondott – valamikor az ősei a Felföldről költöztek át. Ilyen részletekre emlékszem, mint: „Saré, dudálé, kontya jól áll-é – nem!” vagy: „Hej a cucám a lelki, málélisztes a seggi” – satöbbi. Fogatlan szájával csúfondárosan nevetett hozzá – egyszóval: ilyenek képzeltem a nálunk gyakran emlegetett boszorkányokat.

Nos, úgy adódott, hogy egy alkalommal, amikor anyám vagy elengedett, vagy megszöktem az utcavégi gyerekekhez játszani (őket anyám „utcagyerekeknek” nevezte, hozzánk nem jöhettek, s én is ritkán hozzájuk). Pedig szép számmal voltak, tulajdonképpen két napszámos család gyerekei, velem nagyjából egyívásúak. Egyikük kertecskéje a banya szintén nem nagy hátsó kertjével volt szomszédos, és szinte a drótkerítésben, de az öregasszony részén volt egy jókora szilfa. Nos, arrafelé kerültünk, s pajtásaim mutatták, hogy elég nagy magasságban van rajta egy vadgalambfészek, ki kellene szedni, de ki meri megtenni? Természetesen én jelentkeztem. Fölmásztam a kerítésre, onnan át a fára (nagyon szerettem és tudtam is fára mászni), majd az elég vastag törzset átkarolva már fönt is voltam az ágak-lombok között. Semmi baj nem lett volna, de a vén Julis néni éppen akkor botorkált le a kertbe. Persze meglátta a gyerekseregletet, s odabicegett. A lenti gyerekek megszeppenve is, kárörvendve is nézték. Elmondták a banyának, hogy fönt vagyok a fán. A banya óbégatni kezdett, próbált lecsalni, de én persze bolond lettem volna lemenni. Toporgott kicsit, majd azt mondta: „Majd lejössz te előbb-utóbb!” Ezzel odahozta kis fejszékét a fa alá és rátelepedett. Én a fészeknél, az ágak közt ültem. Mi legyen? Így nem maradhatok sokáig. A fészekben két tojás volt, s mivel a banya éppen alattam ült, az a ravasz ötlet jutott az eszembe, hogy a fejére ejtem a tojásokat. Céloztam, s már ment is az egyik tojás. Sajnos mellé – fekete szoknyája mellett pleccsent szét. Észre se vette. Aztán céloztam a másikkal is, s ez épp a fejét, a sötét kendőt találta. Pleccs! Julis néni felugrott, óbégatni kezdett, s szólt a gyerekeknek, hogy hívják gyorsan anyámat. Azok egymással versenyezve nekilódultak. Ez már mégsem tréfa, gondoltam, s én is gyorsan mászni kezdtem lefelé a fáról. A banya görbe botját feje fölé tartva várta, hogy elérje a lábamat. Persze mezítláb voltam, mint a falu összes gyereke tavasztól őszig. Pár suhintást kaptam a lábszáramra, de láttam, ez így nem lesz jó, s egy merész ugrással levettem magam a másik kertbe. Ekkor ért oda futva anyám, együtt a gyereksereggel. De már jöhettek! Usgyi neki, rohantam a világnak arra, amerre nem volt kerítés. Nyomomba sem értek.

Anyámnak azonban az volt a szokása, hogyha rossz fát tettem a tűzre, s nem tudott mindjárt elkapni, nem felejtette el, hanem bekészítette a konyhába nagy-papa suszterlábszóját. Előbb-utóbb csak haza kellett mennem, s aztán este, mikor már nem is vártam, jött a haddelhadd. Ilyenformán bűnhődtem akkor is.